

Šípatka širolistá (*Sagittaria latifolia*) v České republice

Sagittaria latifolia in the Czech Republic

Karel S u t o r ý

Botanické oddělení Moravského zemského muzea, Hviezdoslavova 29a, 627 00 Brno;
e-mail: ksutory@mzm.cz

Abstract

Overview of localities of the North American species *Sagittaria latifolia* Willd. in the Czech Republic. Localities from two phytogeographical regions (Dolní Pojizeří, Moravské podhůří Vysočiny) are published for the first time.

K e y w o r d s : alien species, Czech Republic, macrophytes, *Sagittaria latifolia*

N o m e n k l a t u r a : Kubát et al. (2002)

Sagittaria latifolia Willd. (šípatka širolistá) je severoamerický druh původní v JV Kanadě a ve východní polovině Spojených států. Z Evropy je udávána (Dandy 1980) kromě České republiky i z Francie, Německa, Švýcarska, Itálie, Rumunska a Ruska. Z Velké Británie je znám výskyt zplanělých rostlin již z roku 1941 (Preston & Croft 2001). Je zde dnes považovaná za stabilizovaný druh zavlečený ze zahrad a zdomácnělý v několika rybnících a podél toků v jižní Anglii a v Jersey (Clement & Foster 1994). Rataj (1972) uvádí navíc doklady z Dánska a Bulharska. Výskyt v Bulharsku potvrzuje i Assyov a Petrova (2006). Z Ukrajiny ji uvádí Dubina (1982) a ze Slovinska Jogan (2001). Z Rakouska sice není zatím udávána, ale výskyt je možné předpokládat (Fischer 2005).

První údaje o výskytu šípatky širolisté na území České republiky v komplexních pracích jsou z 80. let 20. století (Dandy 1980, Dostál 1982). Jsou uváděny bez údajů o lokalitách nebo hojnosti výskytu. První konkrétní údaj „v Labi u Pardubic“ je v „Klíči“ (Kubát et al. 2002). Tuto lokalitu zmiňují i Pyšek et al. (2002), kteří tento druh uvádějí pro nedostatek novějších nálezů v kategorii vymizelý. Na základě těchto údajů by se dalo předpokládat, že druh bude na našem území vzácný, ale skutečnost je poněkud jiná. Jeho výskyt byl již vícekrát publikován, ale údaje byly opomenuty (Nováková & Rydlo 1980, Rydlo 1987, Rydlo 1992, Rydlo 1997, Vydrová 1997, Kolbek et al. 1999, Rydlo 2000, Rydlo & Vydrová 2000, Rydlo 2001, Rydlo 2002, Rydlo 2005). Zatím nalezený nejstarší herbářový doklad pochází již z roku 1945. Výše zmíněná lokalita v Pardubicích je pozůstatkem kultury z 30. let minulého století (Nováková & Rydlo 1980).

Rostliny se množí vegetativně pomocí hlíz, takže na větší vzdálenosti se mohou šířit pouze omezeně pomocí vysazování nebo v důsledku výjimečných událostí, jako je například

velká voda, která by mohla tyto diaspory roznést po vodním toku. Přestože se zatím zdá, že tento druh u nás není příliš hojný, je nebezpečí, že roztroušené hlízy v povodí vodního toku by byly v hlubokém bahně prakticky nedohledatelné a neodstranitelné. Rostlina tedy představuje při vysazování potenciální nebezpečí pro autochtonní vegetaci. Přes konstatování z Klíče že „Další přechodné výskyty nelze vyloučit“ se obávám, že pokud nedojde k totální destrukci stanoviště, pak tento druh na lokalitě nebude růst jen přechodně.

Pro své malé nároky je tento druh ve Spojených státech užíván při revitalizacích mokřadních biotopů (Marburger 1993). Také je zde označován jako invazivní (Southern Weed Science Society. 1998. Weeds of the United States and Canada. CD-ROM. Champaign, Illinois. Non vidi, cit sec. <http://plants.usda.gov/>).

Přehled doložených nálezů z České republiky:

8. Český kras

Český kras: Tetín, v Berounce u pravého břehu naproti statku (*Rydlo* 22.7.2002, ROZ); Černošice, levý břeh Berounky 100 m nad jezem (*Rydlo* 27.6.2005, ROZ); Lety, v Berounce u levého břehu (*Rydlo* 23.6.2004, ROZ); Praha-Dolní Černošice, pravý břeh Berounky nad jezem (*Rydlo* 11.6.2003, ROZ).

11b. Poděbradské Polabí

Kolín, nádrž mezi silnicemi u nadjezdu přes nádraží Kolín-Zálabí, 50°02'39" N, 15°12'28" E (*Rydlo* 25.8.2005, ROZ, lokalitu našla před léty Z. Hroudová); Kolín, pískovna 1 km JV od nádraží Kolín (zaznamenal *Rydlo* 9.8.2006).

12. Dolní Pojizeří

Tuřice, návesní rybníček (*Rydlo & Vydrová* 15.6.2006, ROZ).

15c. Pardubické Polabí

Srnobody, pravý břeh starého ramene Labe na pravém labském břehu 400 m S od V části vsi, 100 m od ústí ramene do Labe (*Rydlo* 23.9.1986, ROZ); Srnobody: pravý břeh starého ramene Labe od Rosic, při jeho ústí do Labe naproti V části Srnoved (*Rydlo & Turoňová* 12.9.1991, ROZ); Valy u Přelouče, levý břeh Labe nad vsí (*Rydlo & Nováková* 11.8.1976); Valy u Přelouče, pravý břeh Labe za ústím Struhy (*Nováková* 5.9.1976, MP, ROZ; *Rydlo & Láblerová* ROZ; *Rydlo* 23.9.1986, ROZ; *Rydlo & Turoňová* 12.9.1991, ROZ; *Rydlo* 24.8.1995, ROZ); Mělice: při pravém břehu Labe asi 2 km Z obce, asi 30 rostlin (*Hadinec* 25.8.1976, MP); Pravý břeh Labe mezi Valy a Přeloučí (*Nováková & Rydlo* 11.8.1976, ROZ; *Rydlo & Láblerová* 6.9.1985, ROZ); Přelouč, pravý břeh Labe 200 m nad ústím Lohenického labiště, 0,9 km V od nádraží (*Rydlo & Láblerová* 6.9.1985, ROZ); Týnec nad Labem, levý břeh Labe nad obcí, říční km 97,2–97,1 (*Rydlo* 4.7.1996, 15.7.2006, ROZ); Pardubice: rameno staré Chrudimky u „Matičního ostrova“ (*Horák* 29.7.1945, 9.8.1959, 26.7.1964 MP); Matiční ostrov (*Hadač J.* 4.7.1966, MP); hojně na březích „Matičního jezera“ (slepé rameno na pravém břehu Chrudimky v Bubeníkových sadech) (*Procházka* 27.9.1977, MP); staré rameno Chrudimky Matiční jezero v Bubeníkových sadech (*Nováková & Rydlo* 26.8.1984, ROZ).

32. Křivoklátsko

Křivoklátsko, Chřív, rybníček u samoty Čertovec v údolí Javornice 2 km V až VSV od vsi (*Rydlo* 6.7.1989, ROZ).

37k. Křemžské hadce

Křemežsko, Trisov, návesní rybníček (*Vydrová* 28.8.1995, ROZ).

37n. Kaplické mezihoří

Nahořany, Vltava (*Vydrová* 7.8.1994, ROZ). Na téže lokalitě sbíral i Rydlo (9.8.1999, 12.9.2003), ROZ. Lokalita je označena jako Čeřín.

68. Moravské podhůří Vysočiny

Litovany, vodní nádrž na jižním okraji obce, 49°03'09,4" N, 16°02'37,5" E, 419 m n. m. (*Sutory* 10. 8. 1995, 8. 8. 2005, BRNM). Statně, více jak metr vysoké rostliny zde vyplnily tři čtvrtiny nádrže, některé z nich kvetly; Okarec, nádrže pro obojživelníky pod hrází rybníka Bahno, 1470 m VSV od obce, 49°12'41" N, 16°06'21" E, 410 m n. m. (*Houzarová* 23. 8. 2001, ZMT; *Sutory* 8. 8. 2005, BRNM). Roste zde na okraji sádek, zjevně kdysi vysazena pro ozdobu (asi společně s *Nuphar lutea* a *Nymphaea alba*). Při ověřování této lokality v roce 2005 zde bylo nalezeno na dvou místech několik sterilních rostlin; Útěchov u Brna, údolí Útěchovského potoka cca 0,5 km JV obce, 49°17'10" N, 16°38'21" E, 430 m n. m. (*Sutory* 5.9.2006, BRNM). Vysazena v rybníčku odkud se zřetelně samovolně šíří i na přilehlé bažiny a vytváří téměř kompaktní porosty.

78. Bílé Karpaty lesní

Slavičín, dolní rybník u Lipovského potoka u S okraje města, 49°05'31" N, 17°52'46" E (*Rydlo* 18.9.1999, ROZ).

Poděkování

Za poskytnutí podkladů a za komentář k rukopisu patří mimořádný dík především J. Rydlovi. Informacemi dále přispěli kurátoři sbírek ZMT (H. Houzarová) a MP (V. Veselovská). Práce byla finančně podpořena z výzkumného záměru MK0009486201.

Literatura

- Assyov B. & Petrova A. (2006): Conspectus of the Bulgarian Vascular Flora. – Bulgarian biodiversity foundation, Sofia.
- Clement E. J. & Foster M. C. (1994): Alien plants of the British Isles. A provisional catalogue of vascular plants (excluding grasses). – Botanical Society of the British Isles, London.
- Dandy J.E. (1980): *Sagittaria* L. – In: Tutin T. G., Hewood V. H., Burges N. A., Moore D. M., Valentine D. H., Walters S. M. & Webb D. A., Flora Europaea, 5: 1–2, Cambridge University Press, Cambridge etc.
- Dostál J. (1982): Seznam cévnatých rostlin květeny československé. – Pražská botanická zahrada, Praha.
- Dubina, D. V. (1982): Novyj dlja flory URSR vyd rodu *Sagittaria* L. – Ukr. Bot. Ž. 38: 37–40.
- Fischer M. A. [ed.] (2005): Exkursionsflora für Österreich, Liechtenstein und Südtirol. – Land Oberösterreich, OÖ Landesmuseen, Linz.
- Kolbek J., Mladý F., Petříček V. et al. (1999): Květena Chráněné krajinné oblasti a Biosférické rezervace Křivoklátsko. 1. Mapy rozšíření cévnatých rostlin. – AOPK ČR a Botanický ústav AV ČR, Praha.
- Kubát K., Hrouda L., Chrtěk J. jun., Kaplan Z., Kirschner J. & Štěpánek J. [eds] (2002): Klíč ke květeně České republiky. – Academia, Praha.
- Marburger J. E. (1993): Biology and management of *Sagittaria latifolia* Willd (Broad-leaf Arrow-head) for wetland restoration and creation. – Restor. Ecol. 1: 248–255.
- Jogan N. [ed.] (2001): Gradivo za Atlas flore Slovenije. – Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem Polju.
- Nováková H. & Rydlo J. (1980): Netýkavka žláznatá, kejklířka skvrnitá a další adventivní rostliny na Labi. – Vlastiv. Zprav. Polabí 20: 38–44.
- Preston C. D. & Croft J. M. (2001): Aquatic plants in Britain and Ireland. – Martins, Colchester.

- Pyšek P., Sádlo J. & Mandák B. (2002): Catalogue of alien plants of the Czech Republic. – *Preslia* 74: 97–86.
- Rataj K. (1972): Revision of the genus *Sagittaria*. Part. 1. Old world species. – *Annot. Zool. Bot.* 76: 1–31.
- Rydlo J. (1987): Vodní makrofyta Labe v letech 1974 – 1986. – *Muz. Součas., ser. natur.*, 2: 67–122.
- Rydlo J. (1992): Vodní makrofyta rybníků a tůní na Křivoklátsku. – *Muz. Součas., ser. natur.*, 6: 109–178.
- Rydlo J. (1997): Vodní makrofyta v Labi v úseku Chvaletice – Mělník v letech 1976, 1986 a 1996. – *Muz. Součas., ser. natur.*, 11: 87–128.
- Rydlo J. (2000): Vodní makrofyta v rybnících v Bílých Karpatech. – *Muz. Součas., ser. natur.*, 14: 86–104.
- Rydlo J. (2001): Změny ve výskytu vodních makrofyt v některých českých a moravských řekách v poslední čtvrtině 20. století. – *Muz. Součas., ser. natur.*, 15: 51–78.
- Rydlo J. (2002): Vysvětlení odběratelům Muzea a současnosti. – *Muz. Součas., ser. natur.*, 20: volně vložená nestránkovaná příloha.
- Rydlo J. (2005): Vliv extrémní povodně v roce 2002 na rozšíření vodních makrofyt v Berounce. – *Muz. Součas., ser. natur.*, 20: 135–154.
- Rydlo J. & Vydrová A. (2000): Vodní makrofyta Vltavy mezi Lipnem n. Vlt. a Týnem n. Vlt. – *Muz. Součas., ser. natur.*, 14: 137–161.
- Vydrová A. (1997): Vodní makrofyty rybníků v CHKO Blanský les. – *Muz. Součas., ser. natur.*, 11: 47–66.
- USDA, NRCS (2005): The PLANTS Database, Version 3.5 (<http://plants.usda.gov/>).

Došlo dne 22. 11. 2005